

EEN WEB VAN DILEMMA'S

Zagros en de andere films van Sahim Omar Kalifa

Reikhalzend werd uitgekeken naar *Zagros*, het speelfilmdebuut van de Vlaams-Koerdische regisseur Sahim Omar Kalifa, over een Koerdische schaapherder die in Brussel belandt. Nadat twee van zijn korte films het tot de shortlist voor een Oscar hadden geschopt, mocht Kalifa in 2016 al toetreden tot de Amerikaanse Academy, de filmmakersgilde die over de verdeling van de Oscars stemt.

En dat terwijl het weinig had gescheeld of het leven van Kalifa – geboren in Iraaks Koerdistan in 1980, tijdens de Iran-Irak-oorlog – was in 2001 geëindigd in de truck waarmee hij illegaal naar België werd gesmokkeld. Ook leek de kans aanvaardbaar groot dat hij de anonieme boekhouder zou blijven waartoe hij in Irak van staatswege verplicht werd een opleiding te volgen. Maar dankzij een Vlaamse vriend die de immer over film pratende Kalifa attendeerde op de filmopleiding van de Brusselse kunstacademie Sint-Lukas wist hij zich te ontwikkelen tot een van de meest bekroonde jonge Belgische filmmakers van het moment.

Het zaadje werd lang geleden geplant: als kind in Iraaks Koerdistan keek Kalifa al graag naar films. Op zijn elfde kocht hij een fototoestel, waarmee hij portretten maakte van de bewoners van zijn dorp. Later bootste hij voor de lol scènes na uit commerciële Koerdische films. Die oefening bezorgde hem inzicht in dramatische en filmische wetten.

Over zijn eigen films zei Kalifa tegen *De Morgen*: “Ik maak nooit een autobiografische film, maar ik draai wel films die heel dicht bij mijn leven staan. Zelf heb ik heel veel keuzes moeten maken onder druk van maatschappij, familie en traditie. Beslissingen die dus niet honderd procent van mij waren en waarbij het als individu moeilijk was om te bepalen of die beslissing goed of slecht was. De impact van die pressie boeit me.”

Met zijn afstudeerfilm *Nan* (2007), over een jongetje uit een vluchtelinggezin dat onderdak vindt bij een Vlaming, won Kalifa een wildcard van het Vlaams Audiovisueel Fonds. Die stelde hem in staat

om zijn twee volgende korte films te maken. De eerste was *Land of the Heroes* (2011), over een Iraaks plattelandsjongetje in een Spiderman-pak dat anno 1988 – tijdens de oorlog met Iran – samen met zijn zusje en neefje tekenfilms wil kijken, terwijl de televisie alleen beelden van Saddam Hoessein en de oorlog uitbraakt. Al wachtend ontpoppen zowel de kinderen als hun moeders zich tot “Saddamekes in de dop”. Op het filmfestival van Berlijn werd de tragikomische korte film met de juryprijs bekroond.

Daarna volgde *Baghdad Messi* (2012), een wereldwijd met prijzen overladen festivalsucces over een elfjarig Iraaks jongetje met één been dat dolgraag wil voetballen. Omdat zijn vriendjes bij hem thuis op de enige tv in de buurt naar Champions League-wedstrijden kunnen kijken, mag hij doelman zijn. Wanneer de tv het kort voor de finale begeeft, spoort de jongen zijn vader aan om de gevaarlijke reis naar de stad te maken en het toestel daar te laten repareren. De kortfilm bereikte de longlist van de Oscar voor de beste *live action* korte film. Dat gebeurde ook met het in Kalifa's geboortedorp opgenomen *Bad Hunter* (2013), een korte film waarin een Iraaks-Koerdische jagersjongen een meisje van verkrachting redt, maar als dank gedwongen wordt met haar te trouwen. Net als zijn speelfilmdebuut *Zagros*, waarvoor Kalifa op het Film Fest Gent in oktober 2017 de Grand Prix kreeg, is *Bad Hunter* een verhaal over een erekwestie.

In *Zagros* waant de gelijknamige Iraaks-Koerdische herder (gespeeld door Feyyaz Duman) zich met zijn mooie vrouw Havin (Halima Ilter) en dochter Rayhan in het paradijs, in de geliefde bergen waarnaar hij is vernoemd. In het dorp beneden voelt hij de knellende sociale banden die hij liever vermijdt: familieleden die hem aanmoedigen om zijn moderne vrouw kort te houden, bekrompen dorpelingen die roddelen over haar vermeende relatie met een jeugdvriend die tapijten van haar koopt. Dat is een doodzonde in de gemeenschap, die eerwraak voorschrijft. *Zagros'* vader, die

Still uit *Zagros* van Sahim Omar Kalifa

*De dilemma's van de
personages zijn invoelbaar.
Daarin ligt hun universele
zeggingskracht*

dorpsoudste is, zet Zagros dan ook onder druk om in actie te komen. Maar zo ver laat de drie maanden zwangere Havin, die het sociale keurslijf van het dorp als een gevangenis ervaart, het niet komen: ze vertrekt met dochter Rayhan naar verre familie in Brussel. De diepbedroefde Zagros besluit zijn geliefde vrouw en dochter achterna te reizen en zijn paradijs – de bergen – te verruilen voor dat van Havin – de stad.

De route die Zagros aflegt – van de Iraaks-Koerdische bergen naar België – is dezelfde die de regisseur aflegde in de laadruimte van een vrachtwagen met een groep vluchtelingen uit verschillende landen. Zes dagen lang zat de deur op slot, terwijl er maar voor één dag eten en drinken voorhanden was. Toen de deur weer open ging, kon Kalifa niet meer op zijn benen staan en was zijn smaakzin verdwenen. Net als Zagros reisde ook Kalifa zijn familie

achterna, zij het om andere redenen. Al in 1996 was Kalifa's vader gevlucht, omdat hij – evenals andere familieleden – actief was in de Koerdische politieke partij. Drie jaar later volgden Kalifa's moeder en twee broers. Omdat Kalifa als volwassen student geen visum kreeg, sloot hij zich pas na zijn afstuderen bij zijn familie aan. Daar houdt de vergelijking met Zagros wel zo'n beetje op.

Maar of het in Kalifa's films nu gaat over kinderen die weinig keuzes hebben of over mensen die klem zitten tussen moderniteit en traditie, tussen individuele wensen en groepsdruk, hun dilemma's zijn herkenbaar en invoelbaar. Daarin ligt hun universele zeggingskracht. Met zijn protagonisten die tegen grotere krachten opboksen, doen Kalifa's verhalen denken aan klassieke tragedies, met weinig woorden maar gelaagd verteld in een onopgesmukt realisme dat authentiek aanvoelt, met oog voor complexiteit en ruimte voor humor. Kalifa's kenmerkende humor is wel wat minder aanwezig in zijn speelfilmdebuut aangezien daarin voor een meer melodramatische lijn is gekozen.

De dilemma's van Kalifa's protagonisten zijn fundamentele dilemma's: ze gaan over leven en dood, liefde en haat, goed en kwaad. De achtergrond is vaak dreigend – door oorlog, de aanwezigheid van

wapens, de macht van bureaucratie of de dreiging van uitzetting. Hoewel Kalifa's films in de achtergrond raken aan sociaal-maatschappelijke thema's als ballingschap of eerwraak, hebben ze als vertelling ook een sprookjesachtige kwaliteit. Ze voelen aan als geabstraheerde volksverhalen, in de realiteit gewortelde morele lessen die niet belerend willen zijn. De decors (dorp, stad, bergen) zijn tijdloos. De personages hebben vaak een symbolische lading (jagers, herders, strijders, slaggers) en de vrouwen zijn krachtig. In een interview met *De Morgen* verwees Kalifa naar de Koerdische strijdsters die regelmatig vanuit de bergen naar zijn conservatieve dorp afzakten: "Door hun rebelse en afwijkende gedrag ontstond in mijn hoofd een romantisch beeld van die vrijgevochten vrouwen."

Zo ook in *Zagros*, waarin Havin een moderne, zelfstandige vrouw is wier zus als guerrillastrijdster in de bergen vecht. Net als Zagros verkeert de kijker continu in een tweestrijd tussen moderniteit en traditie, tussen vrouw en vader, tussen de stem van de rede en het onderbuikgevoel, tussen toekomst en verleden. Zolang de waarheid niet boven tafel komt, zijn beide kampen begrijpelijk en voorstelbaar: zowel de waarschuwendende vader, die Zagros ongevraagd in Brussel opzoekt, als Havin, die Zagros vraagt om vertrouwen te stellen in haar onverifieerbare verhalen.

De tweestrijd in het hoofd van Zagros culmineert in een tafelscène waarin zijn vader om de zoutpot vraagt. De kijker weet dan al uit een eerdere scène dat een dorpse neef een gebrek aan zout in het eten een reden vindt om zijn vrouw te slaan. Havin drijft het akkefietje op de spits door Zagros te gebied de zoutpot te laten staan. Beiden proberen Zagros voor zich te winnen. Wanneer Zagros' vader het vlees demonstratief met een overdosis zout overgiet en theatraal van tafel vertrekt met de woorden "Geef mijn eten maar aan de hond", wordt Zagros boos op Havin: "Mijn vader heeft me alles geleerd dat een goede herder moet weten. Je hebt hem gekleineerd." Deze sleutelscène geeft aan hoe moeilijk het voor Zagros is om de lessen uit zijn jeugd los te laten. Gaandeweg zie je zijn liefde plaatsmaken voor argwaan, het warme beeld verbleken, de herder veranderen in een slachthuismedewerker. Het relatiedrama ontpopt zich haast tot een psychologische thriller. Pregnant is het beeld waarin Zagros zijn dochter op een groot klimrek van rode touwen helpt; hij oogt als een vlieg die verstrikt zit in een web van twijfels.

De keuze van de goede herder is niet simpelweg die tussen goed en kwaad, tussen de stemmen van verleden en toekomst, maar gaat ook om, zoals Kalifa zei tegen *De Morgen*, "de sociale, religieuze en maatschappelijke druk op de mensen; dat heeft altijd invloed op de keuzes die je maakt in je leven." Het resultaat van die keuzes is in de films van Kalifa niet eenduidig. Wie kiest, wint misschien iets, maar verliest vaak iets anders, dat mogelijk veel waardevoller is.

KARIN WOLFS

www.zagrosfilm.be